

MICHELANGELO (1475-1564)

* Een interessante frankeerserie van Italië

VOORWOORD

Als liefhebbers van postzegels hebben velen de gewoonte om zo nu en dan bepaalde postzegels aan te schaffen alleen maar omdat de zegelbeelden hen aanspraken zonder dat de zegels in hun persoonlijke verzamelingen zouden passen.

Dergelijke series worden dan zonder meer in een stockboek opgeborgen.

Bezig met ander werk, maar met het verzoek van de heer Bosman in het achterhoofd om ook eens een bijdrage voor NOVIOPOSTA te leveren stootte ik in een dergelijk stockboek op een Italiaanse frankeerserie uit 1961 waarover ik U in dit nummer van NOVIOPOSTA graag iets wil vertellen.

Michelangelo Buonarotti

Op een ideale wijze heeft Italië in 1961 één van zijn grootste zonen, Michelangelo Buonarotti, geëerd met de uitgifte van een normale frankeerserie in niet minder dan negentien verschillende nominalen met grote oplagen. Voor de zegelbeelden werd een keus gemaakt uit de meest bekende details van het meesterstuk van de kunstenaar, de beschildering van het plafond van de zogenaamde Sixtijnse kapel in het Vaticaan te Rome.

- WIE WAS MICHELANGELO BUONAROTTI?

Michelangelo Buonarotti, meestal kortweg Michelangelo genoemd, werd op 6 maart 1475 geboren te Caprese in het machtsgebied van de stadsstaat Florence. Hij

stierf op 14 februari 1564 te Rome. Zijn vader bekleedde ten tijde van zijn geboorte het ambt van stadhouder over Caprese en Chiusi. Zijn ouders wensten voor hun zoon een loopbaan als geleerde, maar nadat een jeugdvriend hem in "aanraking had gebracht met de toen in Florence zeer gevierde schilder Domenico Ghirlandaio wenst de jongen zelf nog slechts te schilderen en een kunstenaar te worden. Hij bleek zo begaafd, dat zijn meester al na korte tijd uit jaloezie de verhouding verbrak. Gelukkig was de jongen toen reeds opgevallen.

2

De toenmalige heerser over Florence nam hem in bescherming. Aan diens hof leerde hij van alles over de bouwkunde en de beeldhouwkunst en werden hem de beginselen van het gieten in brons eigen gemaakt.

Tesamen met nog vele andere jongeren aan het hof van De Medici ontving hij ook overigens een voortreffelijke opvoeding en zo werd hij een typische vertegenwoordiger van die roemrijke stroming in de cultuurgeschiedenis, die men de Renaissance noemt.

Na de dood van zijn beschermheer vestigde Michelangelo zich zelfstandig met een atelier in het huis van zijn vader. Juist toen kwam er een einde aan de betrekkelijke rust in Italië en brak er een tijd aan van oorlogen tussen de stadsstaten onderling en met de koningen van Frankrijk en Spanje. Voor Michelangelo betekende dat een stormachtige tijd die hem dreef van de ene stad naar de andere. Na een affaire met een door hem op de wijze der antieken gebeeldhouwde cupido, die in Rome aan een kardinaal werd verkocht als een opgegraven schat uit de oudheid, werd hij toen de zaak was opgehelderd, uitge-

nodig zich in Rome te vestigen.

Op 25 juni 1496 betrad hij voor de eerste maal het rechtsgebied van de Pausen. Het was ook een paus die hem de opdracht gaf waaruit zijn grootste meesterwerk ontstond, het beschilderde plafond van de Sixtijnse kapel. Het noodlot wilde dat dit werk evenals zoveel werk van Michelangelo tot stand kwam onder de meest ongunstige omstandigheden. Zijn leven lang (Michelangelo werd bijna negentig jaar oud) werd hij geplaagd door de naijver van zijn kunstbroeders en opgejaagd door de willekeur en grilligheid van zijn opdrachtgevers. Dat was reeds het geval met de onmogelijke opdracht van paus Julius II, kort na zijn aankomst in Rome om voor hem een grafmonument te maken. Toen het werk nog maarnauwelijks was begonnen kreeg hij op voorpraak van de beroemde bouwmeester Bramante ook de opdracht tot het beschilderen van het plafond van de Sixtijnse kapel. Maar Julius II weigerde hem het geld dat nodig was om het reeds bestelde marmer te betalen en de voor het werk noodzakelijke hulp- arbeiders.

3

4

5

6

Michelangelo was zelf echter ook niet gemakkelijk. Mede omdat hij eigenlijk geen zin had in het beschilderen van het plafond verliet hij Rome om er pas terug te keren nadat hij meende zich voldoende zekerheden te hebben verschaft. Het werk aan het grafmonument bleef liggen, maar het beschilderen van de Sixtijnse kapel moest hij definitief aanvaarden. Na zijn terugkeer was hij practisch de gevangene van het Vaticaan omdat Julius II wilde voorkomen dat hij de stad opnieuw zou verlaten.

- DE SIXTIJNSE KAPEL

Reeds Paus Sixtus IV, de opdrachtgever tot de bouw van de naar hem genoemde kapel, had de bedoeling dat deze geheel met schilderijen zou worden opgeluisterd. Daarom werd de kapel zonder architectonische versieringen ontworpen en uitgevoerd. Van het exterieur kunnen wij niets meer ontwaren aangezien de kapel geheel werd ingebouwd en door latere bouwsels omsloten. Het interieur is een langwerpige vierzijdige ruimte. De wanden worden slechts onderbroken door zeer hoog aangebrachte ramen, die met hun ronde bogen tot bijna aan het plafond reiken (zes aan elke lange zijde en twee aan iedere korte kant). Het spiegelgewelf gaat geleidelijk over in de welving van het bovenste gedeelte der wanden, tussen de rondafgewerkte steekcapen. Michelangelo's taak zou het zijn het plafond zelf, de lunetten (wandgedeelten begrensd door de ronde bogen) en de driehoekige, gewelfde vlakken daartussen van fresco's te voorzien.

Het eerste deel van het werk werd verricht in de jaren 1508 en 1509 en het tweede deel in de jaren 1510-1512. In september 1512 schreef Michelangelo een brief aan zijn vader waarin hij de voltooiing aankondigde. Op Allerheiligen van dat jaar werd de kapel ingewijd. Ondanks alle tegemoetkomingen aan de wensen van Julius I was de Paus nog niet tevreden. Hij vond de schilderijen niet rijk genoeg en verlangde dat de schilder hier en daar nog wat goud en ultramarijn zou aanbrengen. Dat weigerde Michelangelo omdat naar zijn mening de afgebeelde mensen nooit met goud bekleed waren geweest. Deze keer hield hij voet bij stuk en kreeg zijn zin.

7

8

9

10

- DE ZEGELBEELDEN

Welke voorstellingen kregen de Romeinen op die gedenkwaardige dag, Allerheiligen 1512, te zien? Het ononderbroken, geweldige middendeel van het plafond was door de kunstenaar in negen rechthoeken verdeeld. Op elke hoek van zo'n rechthoek plaatste hij een zittende, atletische jongeling, waarmee hij als het ware getuigenis aflegde van de verering die alle beeldende kunstenaars van de Renaissance koesterden voor de schone menselijke figuur. In de rechthoeken zelf werden taferelen uit de Bijbelse geschiedenis aangebracht.

De eerste vakken bevatten de Scheppingsdagen, de overige de geschiedenis van Noach. Achtereenvolgens zijn te zien:

- a. De scheiding van licht en duisternis.
- b. De schepping van de hemellichamen.
- c. God maakt scheiding tussen water en land.
- d. Adam wordt uit het stof geschapen.
- e. De schepping van Eva uit een rib van Adam.
- f. De zondeval en de verdrijving uit het paradijs.
- g. De offerande van Noach.
- h. De zondvloed.
- i. De schande van Noach.

11

12

Slechts de zegelbeelden van de beide hoogste nominale waarden zijn ontleend aan dit, de toeschouwer geheel overweldigende midden.

Voor het zegel ad 500 lire (1) werd de kop gekozen van Adam uit het vierde tafereel (Yvert 843). Volgens sommige kunsthistorici is deze Adam de schoonste afbeelding van een menselijk figuur die de schilderkunst ooit heeft opgeleverd. De kop op het zegel van 1000 lire (2) is die van Eva uit het zesde tafereel, de Zondeval (Yvert 844). Vijfmaal diende een jongelingskop als inspiratiebron voor de zegelontwerper. De jongeling linksboven de profet Je-

saja is te vinden op het zegel (3) ad 1 lire (Yv 826); linksboven de profeet **Joël** bevindt zich de jongeling wiens kop het zegel ad 5 lire (4) siert (Yv. 827). De eerste die een hoorn des overvloeds over de schouder draagt, maakt de indruk van een heidense natuurgod, de tweede maakt ondanks zijn precieus haartooi een wat ingetogener indruk. Linksboven de Perzische sybille zit de jongeling van het zegel ad 10 lire (5).

Hij heeft een soort sluier boven het hoofd (Yv.828). Onze tegenwoordige jongelingschap zou jaloers kunnen worden op het kapsel van de jongen die het zegel van 115 lire (17) tooit (Yv.840). De jongeman van de waarde ad 150 lire (18) lijkt ons het meest thuis tussen de profeten en waarzeggende vrouwen. Zijn echt mannelijke gelaatstrekken en zijn diep in zichzelf gekeerde blik stempelen hem tot iemand van wie de wereld grote verwachtingen mag koesteren (Yv.841).

Rondom het middendeel, op dat gedeelte van het plafond, dat zich reeds neigt naar de wanden van de kapel, werden telkens tussen twee raambogen in twaalf profeten en Sybillen geconterfeit. De profeten vertegenwoordigden de Christelijke wereld van de Bijbel, de sybillen zijn vertegenwoordigsters van de Oudheid. De aandacht die de Renaissance schonk aan de antieke wereld zal wel niet vreemd zijn aan hun verschijnen op dit plafond in het hart van de Christelijke wereld.

Na elkaar zien we in de zegelbeelden de koppen van de profeten (6,8,10,13,14,15,16) Joël (Yv.829), Jesaja (Yv.831), Daniël (Yv.833), Zacharias (Yv.836), Jonas (Yv.837), Jeremia (Yv.838) en Ezechiël (Yv.839). Elke profeet met een voor hem karakteristieke gelaatsuitdrukking en met dito attributen. De afgebeelde sybillen (7,9,11,12) zijn: de Lybische (Yv.830), de sybille van Eritrea (Yv.832), die van Delphi (Yv.834) en de sybille van Cumea (Yv.835). Vooral de laatstgenoemde heeft een sterk sprekend gelaat. Bij de overigen dient vooral de hoofdtooi als herkenningsteken.

Niet genoemd werd nog het zegel ad 200 lire met een zelfportret van de schilder (Yv.842). Het is het zelfportret dat zich bevindt in het schilderijmuseum van het Kapitoel (Pinacoteca Capitolini). Het grote aantal details uit het werk van Michelangelo, afgebeeld op de zegels uit de frankeerserie van 1961 beslaat nochtans slechts een klein gedeelte van het omvangrijke oeuvre van de grote kunstenaar Michelangelo (19). Een nadere kennismaking met zijn werk is alleszins aan te bevelen.

15

16

Daarom wil ik dit artikel niet beëindigen zonder U te wijzen op enkele postzegeluitgiften van 1964 die verschenen ter gelegenheid van de vierhonderdste sterfdag van Michelangelo. Allereerst op een Italiaanse zegel ad 30 lire voor de gewone post en een zegel ad 185 lire voor de luchtpost. Op het eerste treffen we een detail aan van de Piëta (Kruisafname) in de Dom van Florence namelijk de kop van Nicodemus (Yv.903). Zie Johannes 19:39. Op het luchtpostzegel (Yv.Aer.143) is de Madonna van Brugge te vinden. Bij die gelegenheid gaf ook het Vaticaan zelf een bijzondere herinneringsserie uit. Bijzonder geslaagd en een prachtige aanvulling op de Italiaanse serie van 1961. In vijf zegelbeelden (Yv.405/409) zien we achtereenvolgens het hierboven reeds genoemde zelfportret uit het museum van het Kapitoel, de profeten Jesaja, Jeremia en **Joël** van het Sixtijnse plafond nu in extenso en de Delphische sybille eveneens in extenso.

Nogmaals vinden we het zelfportret van de geëerde schilder op een zegel van Hongarije ter waarde van 2 forint (Yv.1647) uit 1964. Rusland herdacht de rijk begaafde Italiaan met een zegel van 6 kopeken (Yv.2902)

Het zelfportret wordt daar geflankeerd door een tekening van een door Michelangelo voor het grafmonument van Julius II gebeeldhouwde gevangene en rechts een fantasie van de schilder aan het werk aan de schildering van de Lybische sybille. Minder geslaagd is naar mijn smaak het Tsjecho-Slowaakse zegel (Yv.1327). In dat zegelbeeld zijn verschillende fragmenten van beeldhouwwerken van Michelangelo te onderscheiden. Op de voorgrond een detail van "De Dag" op het gedenkteken op het graf van Lorenzo de Medici in de aan diens geslacht gewijde Medicikapel in Florence met daarachter een deel van "De Nacht" en op de achtergrond de kop van Mozes, bedoeld voor het grafmonument van Julius II.

- *NOG ENKELE MICHELANGELO-ZEGELS*

Met het bovenstaande hebben we geenszins alle zegels opgesomd die betrekking hebben op Michelangelo. Dat zou mij te ver voeren en dat was ook niet de bedoeling. Er zijn er veel meer. Ik noem slechts in willekeurige volgorde het zegel van de Verenigde Staten ter gelegenheid van het Geofysisch Jaar 1958 met een detail uit de hierboven genoemde "Schepping van Adam"

17

18

19

in het vierde tafereel op het middendeel van het plafond van de Sixtijnse Kapel, een West-Duits zegel uit 1975 (Yv.682) met de jongelingskop van het Italiaanse zegel ad 5 lire, de prachtige zegels van Gibraltar eveneens in 1975 uitgegeven ter gelegenheid van de vijfhonderdste geboortedag van Michelangelo met afbeeldingen van de totale Madonna van Brugge, de Madonna van Taddeï en de beroemde Piëta uit de Sint

Pieter te Rome, het Italiaanse zegel ad. 60 lire, uitgegeven ter gelegenheid van het Mariajaar 1953/1954 met een detail van de Piëta, de Italiaanse zegels uit 1975 (Yv. 1216/1218) met de Madonna uit het Pittipaleis in Florence, een decoratief raampje van de Basiliek van Sint Pieter en een zeer ontroerend onderdeel van het vierde tafereel "De Zondvloed" op het middengedeelte van het Sixtijnse plafond.

En als allerlaatste de Vaticaanse frankeerzegels uit 1976 met afbeeldingen van details uit "Het Laatste Oordeel" op de achterwand van de Sixtijnse Kapel, een bazuinengel (Yv.Aer.60), de Hemelvaart van de Uitverkorenen en nog eens enkele bazuinende engelen.

- *BESLUIT*

De Italiaanse frankeerserie van 1961 waar het mij bij het schrijven van dit artikel in de eerste plaats om ging is behalve voor bewonderaars van Michelangelo ook van groot belang voor traditionele landenverzamelaars die hun hart hebben verpand aan de zegels van Italië. Er valt voor hen veel te beleven met de verschillende gebruikte watermerken, afwijkende tandingen een dubbeldruk, een dubbelperforatie, verschillende papiersoorten, geheel of gedeeltelijk ongetande zegels en een waarde gedrukt op papier zonder watermerk.

J.Ph.de Leeuw.

Aanbevolen lectuur:

- a. *Herman Grimm: "Michelangelo", sein Leben in Geschichte und Kultur seiner Zeit, der Blütezeit der Kunst in Florenz und Rom. Een uitgave van safariverlag, Berlin.1943.*
- b. *H.Knackfusz: "Michelangelo". Een uitgave van Verlag Velhagen und Klasing 1926 uit de serie Künstler-Monographien.*